

Ayrıca 'Primary Tungsten Association' (1975), 'International Lead - Zinc Development Association', 'Bizmut Institute' (1972), 'International Tin Council' gibi kuruluşlar da bu gruba girerler.

3.1.1. Dünya Madencilik Üretimi ve Çeşidi Ülkelerin Konumu

1980 yılı verilerine göre dünya yakıt dışı maden üretiminin % 281 gelişmekte olan ülkelere, % 33'ü merkezi planlı ülkelere ve geriye kalan % 39'uda sanayileşmiş batılı ülkelere gerçekleştirilmiştir.

COMECON ve OECD ülkelerine göre bir ayırım yapıldığında üretimin % 26'sını COMECON, % 36'sının da OECD ülkeleri tarafından yapıldığı görülmektedir. Ayrıca NATO ülkeleri dünya üretiminin % 21'ini sağlarken Varşova Paktı ülkeleri % 26'sini sağlamıştır (Şekil 2).

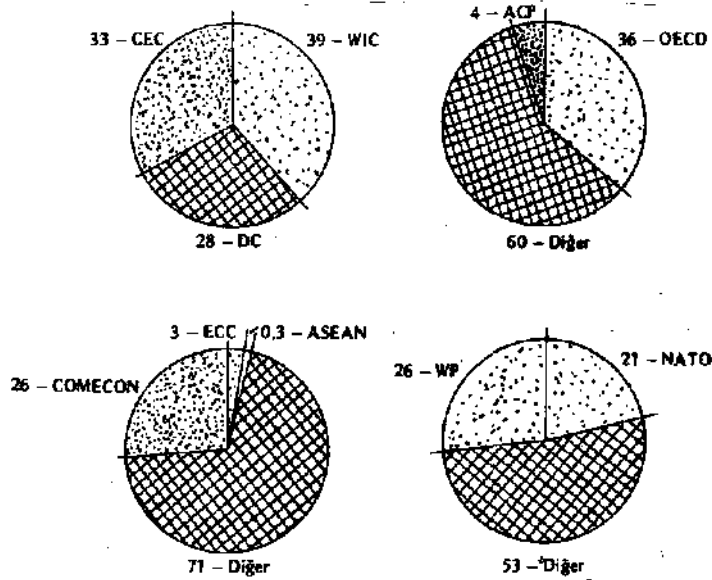
1978 yılı sabit fiyatlarıyla dünya madencilik üretim değerleri şöyledir (Çizelge 7).

Çizelge 7 - Dünya Madencilik Üretimi (1978 yılı sabit fiyatlarıyla milyar \$ olarak)

1950	1973	1978	1980	Yıllık Artış %
68	234	479	500	%72

Kaynak (10)

1950 - 1978 yılları arasındaki ortalama yıllık üretim değeri artışı % 7,2 olmasına karşın aynı yıllar arasında üretim miktarındaki yıllık ortalama artış 7,4'tür. 1973 - 1978 yılları arasındaki üretim değeri yıllık ortalama artışı 15,4, aynı yıllara ait üretim artışı ortalaması ise % 1,9 olmuştur. 1973 - 1978 yılları arasındaki % 15/T

Şekil 2. Dünya Mineral üretimimn ülke gruplarına göre dağılımı.

CEC ; Merkezi planlı ekonomi H ülkeler
WIC : Batılı sanayileşmiş ülkeler
DC : Gelişmekte olan ülkeler
ACP: ASya - Karayipler • Pasifik
ECC : Avrupa topluluğu ülkeleri
WP : Varşova Paktı ülkeleri

lük normal-üstü üretim değeri artışı hiç kuşkusuz o yıllardaki petrol fiyatlarında görülen büyük fiyat artışlarından gelmektedir. Sabit fiyatlarla bakıldığında 1975 - 1981 yılları arasında petrol fiyatı 3,2 kat artış gösterirken, petrol dışı mal fiyatları 1,54 kat, toptan eşya fiyatları 1,68 kat ve dünya gayri-safi hasılası da 1,22 kat artış göstermiştir.

Yıllara göre dünya maden üretimindeki değişim yüzde olarak Çizelge 8'de verilmiştir.

Çizelge 8 - Dünya Maden Üretim Değerlerinin Maden Türlerine Göre Dağılımı (% Olarak)

	1950	1973	1978
Yakıt Madenleri	76/43	77,00	87,05
Metal Madenler	19,18	18,60	9,32
Sanayi Madenleri	4,39	4,40	3,63
Toplam	100,00	100,00	100,00

Kaynak (10)

Yıllara göre dünya yakıt dışı maden üretimindeki değişim yüzde olarak Çizelge 9'da verilmiştir.

Çizelge 9 - Dünya Yakıt Dışı Maden Üretim Değerleri Dağılımı (% Olarak)

	1950	1978
Metal Madenler	81,00	72,60
Sanayi Madenleri	19,00	27,40
Toplam	100,00	100,00

Kaynak (10)

Çizelge 10 - 1978 Yılında Bazı Ülke ve Ülke Gruplarının Maden Üretim Yapısı % Payları (Petrol ve Doğal Gaz Hariç)

	Yakıt Madenleri	Metal Madenler	Sanayi Madenleri	Toplam
Kanada-Güney Afr. Cum. - Avustralya	52,51	40,61	6,88	100,00
Batı Avrupa - Japonya	88,36	6,10	5,54	100,00
ABD	88,13	7,10	4,77	100,00
SSCB	86,50	9,64	3,86	100,00
Dünya	87,05	9,32	3,63	100,00

Kaynak (11)

1950'den bu yana nitrat, mika, manganez, krom, kükürt, kurşun, çinko, gümüş'te gerilime görüldükçe, taşkömürü sırasını petrole terk etmiş ve uranyum, linyit, doğal gaz, trona, fosfat, bor, magnezit, boksit, platin, molibden, vanadyum ve tantalda yüksek ilerlemeler gözlenmiştir.

Üretim değeri açısından bakıldığında, dünya madencilik üretim değerinin % 55,6'sını petrol üretimi değeri oluşturmaktadır. 1978 yılında petrol, taşkömürü ve doğal gaz, toplam dünya madencilik üretim değerinin % 83'ünü oluşturmuştur.

üretim değerleri açısından en önemli metal madenleri İse sırasıyla demir, bakır ve altın'dadır.

Sanayi madenlerinde ise ilk üç sırayı fosfat, tuz ve potas almaktadır.

Dünya'da bilinen rezervlerin işletilmesi ve rezervlerin azalması, sınır tenorun düşürülmesine, yeni yenilenebilir kaynakların aranmasına (yakıtta olduğu gibi), maden aramalarının hızlandırılmasına, teknolojik yenileşmelere ve denizaltı madenciliğine yönelmesine neden olmuştur.

Önemli ülkeler ve ülke grupları itibariyle dünya madencilik üretimi, madencilik üretiminin maden ve ülke bazında değerlendirilmesi ve dünya madencilik üretiminde ilk üç-beş-on ülkenin yüzde payları Ek Çizelge 6, 7, 8'de, dünya petrol ve doğal gaz üretimleri de Ek Çizelge 9 ve Ek Çizelge 10'da verilmiştir.

1978 yılında ülke gruplarına göre petrol dahil maden üretim dağılımı yüzde payları Çizelge 10'da verilmiştir.

Çizelge 11 - 1978 Yılında Bazı Ülke ve Ülke Gruplarının Maden Üretiminin Yapısı
Payları < Petrol Dahil)

	Katı Yakıt (Kömür + Uranyum)	Metal Madenler	Sanayi Madenleri	Toplam '
Kanada-Güney Afr. Cum.- Avustralya	23,16	65,71	11,14	100.00
Batı Avrupa - Japonya	77,50	11,80	10,70	100.00
ABO	63,77	21,65	14,58	100.00
SSCB	56,78	30,87	12,35	100.00
Dünya	58,41	29,92	11,67	100.00

Kaynak (11)

Çizelge 11'de ise petrol ve doğal gaz hariç 1978 yılı ülke gruplarına göre maden üretim dağılımı yüzde payları verilmiştir.

Dünya madencilik üretiminin maden bazında önem sırasına göre değerleri, ülkelerin 1950-1973-1978 yıllarındaki toplam maden üretimleri, önemli madenlerin üretim miktarlarının karşılaştırılması, 1978 yılı dünya maden üretim değerleri, yakıt dışı maden üretim değerlerinin dağılımı, dünya maden üretim değeri içinde başlıca madenlerin sıralanmasında yıllara göre değişimler ve yakıt, metal ve sanayi madenlerinin dünya üretim değeri içindeki paylarının dağılımı Ek Çizelge 11, 12, 13,14, 15, 16 ve 17'de verilmiştir.

5.1.2. Dünya Madencilik Ticareti

Tüm madencilik ticaretinin, toplam dünya ticareti içindeki payı (FOB) 1974'de % 23,11, 1980'de % 18,14 kadar olmuştur. Yakıt dışı madencilik göz önüne alındığında bu payların 1974'de % 2,48, 1980'de % 1,75 kadar olduğu görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Ticaret Merkezi İstatistiklerine göre 1975 - 1980 döneminde yıllık

Çizelge 12 — Dünya Madencilik Dış Ticareti

	1975 Yılı		1980 Yılı		1975/ 1980 Arası % Değişim
	Milyon Dolar	7e	Milyon Dolar	%	
Yakıt Madenler	113 377	87,95	216 649	90,27	91
Metal Madenler	10144	7,87	15 696	6,54	55
Sanayi Madenleri	5 390	4,18	7 652	3,19	42
Toplam Madenler	128 911	100,00	239 997	100,00	86

Kaynak (11)

ortalama olarak dışsatım değeri en yüksek artış gösteren madenler sıra ve oranlarıyla şöyledir.

Doğal gaz	% 39,8
Barit	% 32,1
Vanadyum	
Molibden..	% 28,5
Titanyum	
Uranyum.	% 28,4.
Kurşun.	% 25,5
Ham Petrol.	% 22,8

Yakıt madenlerinin toplam dünya maden dış ticareti içindeki payı giderek artmış ve 1980'de % 90'ı aşmıştır.

Toplam maden dışsatım değeri, 1975 ile 1980 yılları arasında yıllık ortalama % 13 oranında artmıştır. Bu oran metal madenlerde % 9, sanayi madenlerinde % 7 olmuştur.

Üretim de dikkate alındığında petrol ve doğal gaz üretiminin % 62'sı, kömürlerin % 12'si, metal madenlerin % 35'i, sanayi madenlerinin % 44'ü dış ticarete konu olduğu görülmüştür. Dünya madencilik dış ticaretinin 1975 ve 1980 yılı değerlerinin karşılaştırılması Çizelge 12 ve 13'te verilmiştir.